

DRUŠTVO KRAJINSKIH ARHITEKTOV SLOVENIJE

Jamnikarjeva 101
1000 Ljubljana
Slovenija
tel +386 1 423 11 61
faks +386 1 256 57 82
www.dkas.si info@dkas.si

Anketa o krajini

Društvo krajinskih arhitektov Slovenije je v Mesecu krajinske arhitekture aprila 2010 pripravilo Anketo o krajini, s katero je želelo zbrati mnenja svojih članov, pa tudi drugih o obravnavi krajine v sistemu urejanja prostora v navezavi na sektorske predpise in izvajanje Evropske konvencije o krajini. Zbrani odgovori, zaenkrat jih je 24, predstavljajo poglede na to, kako bolje urediti področje krajine v okviru prostorskega načrtovanja, pa tudi, kje je treba okrepiti razumevanje krajine na sektorskih področjih, ohranjanju narave, kmetijstvu, kako povečati zavedanje o pomenu krajine za družbeni razvoj med strokovno, upravno in laično javnostjo.

Povzetek odgovorov

Večina vprašanih z zakonsko ureditvijo področja prostorskega načrtovanja ni zadovoljna in meni, da bi bilo nujno treba izboljšati določene vsebine oziroma, da bi bila potrebna temeljita prenova sistema prostorskega načrtovanja. Največ pozornosti bi morali posvetiti odpravi očitnih slabosti v veljavni zakonodaji na podlagi mnenj stroke, ki deluje v praksi, učinkovitejšemu medsektorskemu usklajevanju pri umeščanju dejavnosti v prostor in nadzoru nad izvajanjem posegov. Pri prenovi zakonodaje bi morali posebno pozornost nameniti zlasti uveljavljanju načela optimizacije namesto vedno novih varstvenih režimov in zagotavljanju večje teže in odgovornosti strokovnih mnenj.

Med pomanjkljivosti današnjega sistema urejanja prostora so vprašani izpostavili odsotnost regionalnih planskih aktov, pa tudi neustrezno pozicijo prostorsko-načrtovalske stroke, ki nima moči za usklajevanje med sektorji. Posebej pa je bil izpostavljen tudi problem, da se posameznih plansko opredeljenih posegov ne usmerja tudi v fazi njihove izvedbe, ko bi bila mogoča bolj natančna in poglobljena obravnava kot je to ob pripravi planskega akta. Usmeritve za načrtovanje poselitve, infrastrukture in krajine, ki jih vsebuje veljavna Strategija prostorskega razvoja Slovenije so po mnenju vprašanih presplošne in jih je težko uporabiti pri načrtovanju na lokalni ravni. Odgovori kažejo na to, da bi morala sprejemu Strategije prostorskega razvoja Slovenije slediti temeljita izobraževanja, ki pa so bila zaradi priprave ponovnih sprememb zakonodaje prekinjena.

O mestu krajine v prostorskem načrtovanju večina meni, da to ni ustrezno, med vzroke pa štejejo izrazito sektorsko naravnano prostorsko načrtovanje, v katerem krajina nima svojega sektorja. Rešitev vidijo v uvedbi posebnih načrtov za prostorske ureditve v odprtem prostoru, vsaj za vrednejša krajinska območja ali za območja pričakovanih konfliktov. Na podlagi Evropske Direktive o presoji vplivov določenih planov in programov na okolje je Slovenija uvedla celovito presojo vplivov na okolje, ki vključuje tudi presojo na krajino. Večina vprašanih meni, da so obravnave krajine v okoljskem poročilu neustrezne in površinske, ker ni jasnih navodil in zahtev za to. Tako je presoja sicer omogočena, nihče pa ne kontrolira, ali so vsebine krajine vključene v okoljsko poročilo, ali ne.

Anketa prinaša tudi mnenje, da je v bodoče treba posvetiti več pozornosti promociji in poznavanju vsebin Evropske konvencije o krajini, katere podpisnica je Slovenija, v širši in strokovni javnosti, saj

večina vprašanih meni, da je ta v strokovni in laični javnosti premalo poznana. Izobraževanje o značilnostih krajine in njenih vrednotah je po mnenju vseh vprašanih potrebno, namenjeno pa bi moralo biti tako strokovni javnosti, ki se ukvarja s prostorskim in sektorskim načrtovanjem, kot splošni javnosti in posameznikom.

Vprašani so prepričani, da k ohranitvi krajinskih kvalitiet prispeva tudi kmetijstvo. Kmetje za vzdrževanje biotske raznovrstnosti in značilnosti krajine lahko prejmejo subvencijo, vendar bi morala biti merila za subvencije strokovno podprta z vidika krajinske stroke. Na urejanje krajine vpliva več sektorskih predpisov oziroma ukrepov vendar vsi ti sektorski ukrepi skupaj ne omogočajo doseganja zelenega stanja v krajini, ker za področje krajine ni pravega nosilca, ki bi jih med seboj povezoval v celoto in premostil njihove medsebojne neusklajenosti. Večina vprašanih meni, da se je krajina zelo spremenila, in da so deli slovenskega prostora degradirani in neprepoznavni zaradi poselitve in infrastrukture.

Podrobnejša predstavitev zbranih odgovorov

Vrnjenih je bilo 24 izpolnjenih vprašalnikov, od tega so jih ženske izpolnile 19, moški pa 5, kar posredno odraža tudi razmerje med spoloma v okviru krajinske arhitekture. Odgovorilo je sedem anketirancev v starosti med 20 in 30 letom, osem v starosti med 31 in 40 letom, sedem v starosti med 41 in 50 letom ter dva anketiranca v starosti več kot 51 let.

Prvi del vprašalnika se je nanašal na vprašanja o urejanju prostora in obravnavi krajine. Večina vprašanih (22) se pri svojem delu srečuje s prostorskim načrtovanjem, dva pa občasno in sicer pretežno kot prostorski načrtovalci (13) in projektanti (10), nekaj (4) kot nosilci urejanja prostora oz., pripravljavci smernic in mnenj v postopkih prostorskega načrtovanja, nekaj v okviru izobraževalnih programov (3), kot predstavnik investitorja (1), trije pa se srečujejo s prostorskim načrtovanjem na drug način, npr. skozi pripravo nacionalnih prostorskih usmeritev. Na občinski ravni deluje 16 vprašanih, 11 pa na državni ravni, nekateri pa na obeh. Vprašanje je očitno povzročilo nekoliko zmede, saj je nekaj vprašanih (3) odgovorilo, da se srečujejo s prostorskim načrtovanjem na regionalni in lokalni ravni. Vprašani (14) z zakonsko ureditvijo področja prostorskega načrtovanja niso zadovoljni in menijo, da bi bilo nujno treba izboljšati določene vsebine, 2 menita, da bi bilo lahko področje boljše urejeno, 7 pa je prepričanih, da bi bila potrebna temeljita prenova sistema prostorskega načrtovanja.

Na vprašanje, katerim vsebinam prostorskega načrtovanja bi bilo v prihodnje potrebno posvetiti, je bilo možnih več odgovorov. Največ pozornosti bi morali posvetiti odpravi očitnih slabosti v veljavni zakonodaji na podlagi mnenj stroke, ki deluje v praksi (izbran 18-krat) ter boljši poziciji prostorsko-načrtovalske stroke v sistemu urejanja prostora (izbran 16-krat), učinkovitejšemu medsektorskemu usklajevanju pri umeščanju v prostor (izbran 15-krat) in nadzoru nad izvajanjem posegov v prostor (izbran 15-krat). Vprašani med teme, vredne posebne pozornosti pri prenovi zakonodaje, uvrščajo tudi uveljavljanje načela optimizacije namesto vedno novih varstvenih režimov (izbran 14-krat), zagotavljanje večje teže in odgovornosti strokovnih mnenj (izbran 14-krat) ter kaznovalni politiki v primeru nelegalnih in neustreznih posegov, nekoliko manj pa spremljanju stanja v prostoru in poročanju o tem (izbran 8-krat) in nadzoru nad zakonitostjo prostorskih aktov (izbran 4-krat).

Na vprašanje o neustreznih rešitvah, ki bi se jim morali v prihodnosti izogibati oziroma problematiki, ki vpliva na obstoječe stanje na področju urejanja prostora je bil največkrat izbran odgovor »odsotnost regionalnih planskih aktov« (18-krat), kar pomeni, da vprašani regionalni ravni pripisujejo pomembno vlogo za razreševanje določenih vprašanj prostorskega razvoja. Kot problem vidijo tudi neustrezno pozicijo prostorsko-načrtovalske stroke, ki nima moči za usklajevanje med sektorji (izbran 17-krat), posebej pa je bil izpostavljen tudi problem (izbran 13-krat) odsotnost zahtev za individualno obravnavo posameznih planskih posegov, ki se zdaj izvajajo samo na podlagi določil v sprejetem

planskem aktu, brez podrobne preveritve ob konkretnem posegu, kar je pred spremembo zakonodaje potekalo v okviru priprave lokacijske dokumentacije. Marsikatero dilemo, ki jih ob pripravi planskega akta ni mogoče ne predvideti, ne razrešiti so bile tako razrešene v okviru lokacijske dokumentacije.

Zaradi nedorečenih rešitev v zakonodaji, ki dopuščajo različna tolmačenja, je to tudi eden od večkrat izbranih problemov (10-krat), ki ga v bodoče ne bi smeli ponavljati, kar po drugi strani pomeni, da se zakonodaje ne sme pripravljati v naglici, temveč se ji mora nameniti dovolj časa. Med odgovori so naveden tudi odsotnost doslednega izvajanja prostorskih aktov oziroma samovoljna interpretacija, spreminjanje planskih aktov oziroma njihovo prehitro spreminjanje na podlagi želja investitorjev in politike.

Strategija prostorskega razvoja Slovenije je nacionalni dokument za usmerjanje prostorskega razvoja in vsebuje usmeritve za poselitev, infrastrukturo in krajino, ki jih je treba upoštevati pri pripravi prostorskih aktov na različnih ravneh. Vprašani so mnenja, da so te usmeritve presplošne in jih je težko uporabiti pri načrtovanju na lokalni ravni (17-krat), medtem ko 3 menijo, da so usmeritve zelo uporabne. Vprašani so tudi menili (odgovor: drugo), da se usmeritve le prepisujejo in da ni prave kontrole nad njimi. Odgovori kažejo na to, da bi moralo sprejemu Strategije prostorskega razvoja Slovenije slediti temeljita izobraževanja, ki pa so bila v letu 2005 zaradi priprave ponovnih sprememb zakonodaje prekinjena.

Vsi vprašani so odgovorili, da krajina ni ustrezno vključena v prostorske akte (24 odgovorov), kot vzroke za to pa navajajo izrazito sektorsko naravnano prostorsko načrtovanje v katerem krajina nima svojega sektorja (18 odgovorov) ter nezavedanje o pomenu krajine (9 odgovorov) in pomanjkljivo prostorsko zakonodajo (9 odgovorov), pa tudi neustrezna znanja prostorskih načrtovalcev (6 odgovorov).

Strokovne podlage s področja krajine za prostorske akte pripravlja 9 vprašanih, 15 pa ne, za kar so verjetno različni razlogi, od tega, da ne delajo kot prostorski načrtovalci do tega, da naročniki ne naročajo strokovnih podlag za krajino, ker po zakonodaji načrtovanje krajine ni del prostorskega akta. Prav zato večina vprašanih (18) meni, da bi bilo uvesti posebne načrte za prostorske ureditve v odprtem prostoru vsaj za vrednejša krajinska območja ali za območja pričakovanih konfliktov, ki pa mora biti zakonsko podprta in opremljena z merili, za katera območja so potrebna, sicer jih investitorji ne bi naročali (9 odgovorov).

Na podlagi EU Direktive o presoji vplivov določenih planov in programov na okolje je Slovenija uvedla celovito presojo vplivov na okolje (CPVO), ki vključuje tudi presojo na krajino. Ta naj bi se obdelala v okoljem poročilu za različne prostorske akte, ki so predmet CPVO, vendar večina vprašanih (11) meni, da so obravnave krajine v okoljskem poročilu neustrezne in površinske, ker ni jasnih navodil in zahtev za to. Tako je presoja sicer omogočena, nihče pa ne kontrolira, ali so vsebine krajine vključene v okoljsko poročilo, ali ne (9 odgovorov). Poleg tega vprašani (5) v odgovorih pod »drugo« navajajo tudi, da bi bila lahko CPVO ustrezna, če bi okoljsko poročilo naredil ustrezno strokovno podkovani izdelovalec, vendar ponavadi pri pripravi okoljskih poročil ne sodeluje ustrezen kader s področja krajine, kar je posledica pomanjkljive zakonodaje, ki sicer predpisuje, kdo lahko dela dodatek na zavarovana območja, nič pa ne določa za krajino. Nekateri izdelovalci okoljskih poročil se sicer dotaknejo krajine, vendar predvsem kot varstvo kulturne krajine. Nekateri vprašani opozarjajo, da nihče ne kontrolira korektnosti odločb o CPVO.

Slovenija je podpisnica Evropske konvencije o krajini, ki določa usmeritve za načrtovanje, upravljanje in varstvo krajine. Te usmeritve bi lahko uporabili pri konkretnem delu. Na podlagi zbranih odgovorov sklepamo, da vprašani konvencijo poznajo (19 odgovorov), da pa sami menijo, da je v Sloveniji premalo poznana (20 odgovorov) oziroma, da je poznana v širši javnosti, v strokovni pa ne (4 odgovorov).

Slovenija je v krajino vključila v Zakon o urejanju prostora, ki po sprejetju Zakona o prostorskem načrtovanju ne velja v delu, ki je urejal krajino, ter v Strategijo prostorskega razvoja Slovenije, kjer so v skladu s konvencijo zapisana določila, naj občine na svojem območju določijo prepoznavna krajinska območja in zanje v okviru občinskega prostorskega dokumenta zagotovijo ustrezne ukrepe za njihovo ohranjanje. Večina vprašanih (17) je odgovorila, da v okviru priprave prostorskih aktov določajo prepoznavna območja na lokalni ravni, medtem ko jih je 8 na to vprašanje odgovorilo negativno in pri tem navedlo različne razloge, bodisi, da ne delajo na področju priprave prostorskih aktov, bodisi, da jih sicer določajo, vendar jih potem v končnih predlogih prostorskega akta ne upoštevajo zaradi drugačnih usmeritev naročnika.

Svet Evrope, ki vodi izvajanje Evropske konvencije o krajini na evropski ravni, je uvedlo Evropsko nagrado za krajino. Slovenija je v letu 2008 prvič izvedla razpis za to nagrado. Gre za posebno obliko promocije krajinskih vrednot in ukvarjanja s krajino, o kateri večina vprašanih (17) meni, da je to primeren način, 4 pa menijo, da ni.

Izobraževanja o značilnostih krajine in njenih vrednotah so po mnenju vseh vprašanih potrebna (24 odgovorov), namenjena pa bi morala biti tako strokovni javnosti, ki se ukvarja s prostorskim in sektorskim načrtovanjem, kot splošni javnosti in posameznikom (izbrana 18-krat), učencem osnovnih in srednjih šol in zaposlenim v upravi na lokalni in državni ravni (izbrana 16-krat), županom (izbran 15-krat), politikom (izbran 13-krat) ter podjetnikom in gospodarstvenikom (12-krat), pa tudi nevladnim organizacijam (izbran 6-krat). Vprašani menijo, da bi o krajini morali izobraževati 2-krat (10 odgovorov) oziroma 1 krat letno (8 odgovorov), ostali pa se o tem ne morejo izjasniti (6 odgovorov). Izvajali naj bi jih Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (6 odgovorov), Zbornica za arhitekturo in prostor (4 odgovori), osnovne in srednje šole na podlagi dopolnjenih kurikulumov (5 odgovorov), fakulteta (drugo: 1 odgovor) oziroma odvisno od ciljne publike (17 odgovorov).

Krajina je v Sloveniji tudi del zavarovanih območij narave, ki jih je v Sloveniji 12,6 %. Zanimalo nas je, ali vprašani menijo, da je krajina v parkih obravnavana na ustrezen način. Večina vprašanih meni, da se krajina v parkih varuje le z vidika biotske raznovrstnosti, nekaj pa jih meni, da je bodisi premalo poudarjena (1 odgovor pod »drugo«), bodisi je ustreznost njene obravnave odvisna od konkretnih primerov (2 odgovora pod »drugo«).

Na vprašanje, ali bi krajino morali posebej zavarovati s predpisi je večina (15) odgovorila, da je to edini način v sistemu, ki priznava le varstvene režime, kar pa seveda ne pomeni, da je to dober način, kot je pripisal eden od vprašanih, 5 vprašanih meni, da to ni potrebno, 4 pa se o tem niso mogli izraziti (odgovor »ne vem«).

Na stanje in ohranjenost krajine in krajinskih vzorcev močno vpliva kmetijska dejavnost. Zato smo anketirance vprašali, kaj menijo o varovanju kmetijskih zemljišč kot predpogoj za ohranjanje kvalitete krajine. Večina (20) meni, da je varovanje kmetijskih zemljišč delno pomembno za ohranitev krajinskih kvalitet, saj je krajina odraz celovitega razvoja v prostoru: kmetijstva, poselitve, infrastrukture, nekateri (3) menijo, da to ni pomembno, saj na krajino vplivata zlasti pozidava in infrastruktura, 2 pa menita, da je kmetijstvo ključno za oblikovanje krajinskih značilnosti.

Kmetje za vzdrževanje biotske raznovrstnosti in značilnosti krajine lahko prejmejo subvencijo. Na vprašanje, ali se na tak način lahko ohranjajo krajinske vrednote, je večina (13) odgovorila, da ne, ker merila za subvencije niso strokovno podprta z vidika krajinske stroke. Sedem jih meni, da to ni dolgoročno rešitev za ohranjanje kvalitet krajine in da med subvencije niso vključena vsa zemljišča, ki so del vrednih krajin. Trije od vprašanih menijo, da so na ta način kmetje stimulirani, da obdelajo kmetijske površine in morajo denar vrniti, če zemljišča niso ustrezno obdelana.

Na urejanje krajine vpliva več sektorskih predpisov oziroma ukrepov (prostorsko načrtovanje, ohranjanje narave, kulturna dediščina, kmetijstvo in gozdarstvo, vode). Na vprašanje, ali vsi ti ukrepi skupaj omogočajo doseganje zelenega stanja v krajini je večina vprašanih (20) odgovorila, da ne, ker ni nosilca, ki bi jih med seboj povezoval v celoto in premostil njihove medsebojne neuskklajenosti, saj si njihova določila medsebojno nasprotujejo in so toga (7 odgovorov) oziroma vsak od njih ščiti svoje interese (1 odgovor pod »drugo«).

Na koncu smo vprašane prosili za oceno, kako vidijo današnje stanje krajine. Glede na hiter tempo razvoja, ki se odraža tudi v prostoru, ni presenetljivo, da jih večina (17) meni, da se je krajina zelo spremenila, in da so deli slovenskega prostora degradirani in neprepoznavni zaradi poselitve in infrastrukture. Manjši del (6) jih meni, da se je sicer spremenila zlasti na urbanih območjih, da pa je še vedno zelo kakovostna.